

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กล้วยไม้เป็นพืชส่งออกที่สำคัญพืชหนึ่งของประเทศไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดให้กล้วยไม้เป็นหนึ่งในสี่ของพืช product champion เนื่องจากเป็นพืชที่ทำรายได้สูงและปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี พันธุ์กล้วยไม้ที่นิยมปลูก ได้แก่ สกุลหวาย สกุลแวนด้า สกุลอะเรนด้า สกุลม็อกคาร่า และสกุลออนซิเดียม ประเทศไทยเป็นแหล่งเพาะปลูกกล้วยไม้ เมืองร้อนที่สำคัญ โดยเฉพาะกล้วยไม้สกุลหวาย เนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศเหมาะสม แหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี ราชบุรี นครปฐม พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาคร นนทบุรี เป็นต้น จากข้อมูลการส่งออกกล้วยไม้ ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ สถิติการส่งออกในปี 2547 มูลค่า 2,480.70 ล้านบาท อัตราการขยายตัวอยู่ที่ 5.05 ปี 2548 มูลค่า 2,985.26 ล้านบาท อัตราการขยายตัวอยู่ที่ 20.34 และ ในปี 2549 มูลค่า 3,011.46 ล้านบาท อัตราการขยายตัวอยู่ที่ 0.88 ตลาดส่งออกที่สำคัญ ของไทย ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอิตาลี และประเทศสหรัฐอเมริกา (http://www2.ops2.moc.go.th/export/recode_export_rank/report.asp)

จังหวัดสมุทรสาครมีการปลูกกล้วยไม้อยู่ใน 2 อำเภอ คือ อำเภอกระทุ่มแบน และ อำเภอบ้านแพ้ว ในปี 2548/2549 มีพื้นที่ปลูกทั้งหมด จำนวน 4,069 ไร่ มีเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกกล้วยไม้กับสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาครจำนวน 18 กลุ่มรวม 440 ราย โดยในปี 2547 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสมุทรสาคร ได้มีโครงการส่งเสริมการผลิตกล้วยไม้ปลอดภัยจากโรคแมลงเพื่อการส่งออก โดยดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตอย่างถูกต้องเหมาะสมให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 200 ราย ผลการประเมินโครงการฯ ปรากฏว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนมาก (ร้อยละ 92.8) มีผลผลิตกล้วยไม้ปลอดภัยจากโรคและแมลงเพื่อการส่งออกเพิ่มขึ้นจากเดิม (สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร 2547: 21) ซึ่งสอดคล้องกับจรัสชศิลา (2547: 101) ที่ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตกล้วยไม้ของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการผลิตกล้วยไม้ปลอดภัยจากโรคและแมลงเพื่อการส่งออกในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าโดยภาพรวมเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตกล้วยไม้ตามระบบ GAP อยู่ในระดับมาก และเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่ายังมีความยุ่งยากใน

ระดับน้อย จึงยอมรับนำเทคโนโลยีไปปฏิบัติมาก และผลการวิจัยของเขาวลักษณะ วงษ์วรสันต์ (2548: 3) พบว่าเกษตรกรในจังหวัดสมุทรสาครบางส่วนได้รับทราบแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับกล้วยไม้แล้ว

จากการศึกษาของกรมวิชาการเกษตร (2545 : 1) เกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้ตัดดอก พบว่า ปัญหาสำคัญในการส่งออกกล้วยไม้ตัดดอก คือ พบเพลี้ยไฟติดไปกับกล้วยไม้ ทำให้ไม่สามารถผ่านเข้าประเทศปลายทางได้ ต้องเผาทำลาย ส่งผลให้ขั้นตอนในการส่งออกยุ่งยากมากขึ้น จำเป็นต้องศึกษา และจัดลำดับความสำคัญของระเบียบการนำเข้าประเทศต่าง ๆ เกษตรกรและผู้ส่งออกต้องร่วมมือกันในการยกระดับ หรือปรับปรุงมาตรฐานการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐานที่กำหนด แต่การผลิตกล้วยไม้จำเป็นต้องใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีสารธรรมชาติชนิดใดที่สามารถต้านทานโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เกษตรกรจึงต้องใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ แต่จะต้องใช้ให้ถูกวิธี และใช้ในปริมาณที่เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไป กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดรายชื่อสารเคมีที่อนุญาตให้ใช้ในสวนกล้วยไม้ ซึ่งได้ระบุไว้ในหนังสือเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้ตัดดอก มีสารทั้งสิ้น 16 ชนิด แต่ปัญหาที่เกษตรกรพบส่วนมากก็คือ โรคและแมลงคือยา จึงต้องใช้ยาในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาว่า เกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาครมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้หรือไม่ อย่างไร มีปัญหาและข้อเสนอแนะอะไรบ้างเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม รวมทั้งเกษตรกรมีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างไร เพื่อจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ให้ถูกต้องตามที่กรมวิชาการเกษตรกำหนดไว้และให้ได้มาตรฐานตามหลักเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร

2.2 เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ตามหลักเกษตรดีที่เหมาะสม ของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร

2.3 เพื่อศึกษาการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้ของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษา การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบ เกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร โดย กำหนดตัวแปรในการศึกษาดังนี้

3.1 สภาพทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการผลิตกล้วยไม้ แรงงานในการผลิตกล้วยไม้ พันธุ์กล้วยไม้ ขนาดพื้นที่ปลูก กล้วยไม้ และการได้รับข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี

3.2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม

3.3 การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม

3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง ศัตรูกล้วยไม้ตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม

และสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1.1

ตัวแปร

สภาพทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ

1. อายุ
2. ระดับการศึกษา
3. ประสบการณ์ในการผลิตกล้วยไม้
4. แรงงานในการผลิตกล้วยไม้
5. พันธุ์กล้วยไม้
6. ขนาดพื้นที่ปลูกกล้วยไม้
7. การได้รับข่าวสาร
8. ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี

ตัวแปร

- ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี
ป้องกันกำจัดโรคและแมลงตาม
ระบบเกษตรดีที่เหมาะสม
- การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรค
และแมลงตามระบบเกษตรดีที่
เหมาะสม
- ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรค
และแมลงศัตรูกล้วยไม้ตามระบบ
เกษตรดีที่เหมาะสม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเฉพาะ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ผลิตกล้วยไม้กับสำนักงานเกษตร จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 18 กลุ่ม สมาชิก 440 ราย ในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านแพ้ว และอำเภอกระทุ่มแบน โดยอำเภอบ้านแพ้วประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองตัน ตำบลหลักสอง ตำบลเกษตรพัฒนา ตำบลยกกระบัตร์ ตำบลหนองสองห้อง และตำบลสวนส้ม อำเภอกระทุ่มแบนประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางยาง ตำบลหนองนกไข่ ตำบลท่าไม้ ตำบลสวนหลวง ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไก่อี

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง หมายถึง สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงที่กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อนุญาตให้ใช้ป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ และสารเคมีนั้นต้องมีรายชื่ออยู่ในระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้

5.2 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ที่ได้ขึ้นทะเบียนผู้ผลิตกล้วยไม้กับสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน (ปี2550)

5.3 อายุ หมายถึง อายุของเกษตรกรในปีที่ทำการวิจัย (ปี2550)

5.4 จำนวนแรงงาน หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวและแรงงานจากภายนอกในการผลิตกล้วยไม้

5.5 ระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) หมายถึง ระบบการผลิตที่มีลักษณะผลผลิตมีคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาด ผลผลิตตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ผลผลิตสินค้าที่ให้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน กระบวนการผลิตปลอดภัยต่อเกษตรกร ผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภค ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถตรวจสอบและทบทวนได้โดยให้มีการบันทึกการปฏิบัติที่สำคัญ เช่น การใช้สารเคมี ผลผลิต การจัดการปัจจัยการผลิต และเป็นการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมและสิ่งมีชีวิต เพื่อความยั่งยืนทางการเกษตร

5.6 ระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับกล้วยไม้ (Good Agricultural Practice for Orchids) หมายถึง ระบบการผลิตกล้วยไม้ที่ให้ลักษณะผลผลิตคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาด ผลผลิตตรงตามมาตรฐานที่กำหนด คุ้มค่ากับการลงทุน กระบวนการผลิตปลอดภัยต่อเกษตรกร ผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภค ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถตรวจสอบและทบทวนได้โดยให้มีการบันทึกการปฏิบัติที่สำคัญ เช่น การใช้สารเคมี ผลผลิต การจัดการปัจจัยการผลิต และเป็นการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมและสิ่งมีชีวิต เพื่อความยั่งยืนทางการเกษตร

5.7 ประสิทธิภาพ หมายถึง ระยะเวลาที่เกษตรกรประกอบอาชีพทางการผลิตกล้วยไม้

5.8 จำนวนพื้นที่ผลิตกล้วยไม้ หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการผลิตกล้วยไม้ สกุลหวาย สกุลออนชidium สกุลมือคดดำ และสกุลอะแรนด้า ในจังหวัดสมุทรสาคร

5.9 การได้รับข่าวสาร หมายถึง การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง สำหรับกล้วยไม้ จากแหล่งต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น สื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานส่งเสริมภาคเอกชน ผู้นำในหมู่บ้าน และเพื่อนบ้าน สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

5.10 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง หมายถึง ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงตามระบบ GAP ของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาด้านปริมาณสารเคมี ชนิดของสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง เปรอร์เซ็นต์ความเข้มข้นของปริมาณสารเคมี ตามที่กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดไว้

5.11 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ หมายถึง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง ได้แก่ ข้อเสนอแนะทางด้านคุณภาพสารเคมีว่าบริษัทใดใช้แล้วสามารถป้องกันและควบคุมโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ได้ดี หรือวิธีการใช้ที่ได้ผลผลิตดี มีคุณภาพ และด้านอื่นๆ

5.12 การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง หมายถึง การใช้สารเคมีตามคำแนะนำการใช้สารเคมีที่มีความเข้มข้นตามคำแนะนำ และการใช้สารเคมีตามอัตราที่แนะนำ

5.13 การใช้สารเคมีตามคำแนะนำ หมายถึง การใช้สารเคมีของเกษตรกรตามคำแนะนำที่กำหนดไว้ในฉลากเอกสารกำกับการใช้สารเคมี

5.14 การใช้สารเคมีที่มีความเข้มข้นตามคำแนะนำ หมายถึง การใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้โดยใช้ความเข้มข้นในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ตามคำแนะนำที่กำหนดไว้ในฉลากเอกสารกำกับการใช้สารเคมี

5.15 การใช้สารเคมีตามอัตราที่แนะนำ หมายถึง การใช้สารเคมีของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ตามอัตราที่แนะนำและกำหนดไว้ในฉลากเอกสารกำกับการใช้สารเคมี

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ประโยชน์ดังนี้

6.1 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร มีความรู้ ความเข้าใจและใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ให้ถูกต้องตามที่กรมวิชาการเกษตรกำหนดและให้ได้มาตรฐานตามหลักเกษตรที่ดีเหมาะสมสำหรับ

กล้วยไม้ อันจะส่งผลให้เกษตรกรสามารถผลิตกล้วยไม้ที่ดีมีคุณภาพ และมาตรฐานสำหรับการส่งออกได้

6.2 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูกล้วยไม้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกับเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ในจังหวัดสมุทรสาคร